

Kadlec, Tomáš, Těžký život nuceně nasazených. Nedobrovolná práce pro Třetí říši ve vzpomínkách a svědectví pamětníků, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, diplomová práce, České Budějovice 2006, 771 s. + přílohy.

Posudek oponenta diplomové práce

Tomáš Kadlec si pro svou diplomovou práci vybral téma z českých dějin, ke kterému ho přivedla osobní zkušenost prarodiče z tzv. totálního nasazení, tedy nucených prací pro německou říši v letech druhé světové války. Tohoto tématu se zhostil nadmíru dobře.

V úvodu k diplomové práci velmi podrobně hodnotí dosavadní literaturu k tématu, která se začala ve větším množství objevovat až někdy v polovině devadesátých let dvacátého století. Jak autor správně poznamenává, k dlouhým české historiografie patří i to, že téma nucené práce pro Třetí říši zatím nikdo komplexně nezpracoval a stále se objevují pouze dílčí studie, sborníky a edice vzpomínek totálně nasazených.

Diplomant pojal téma skutečně komplexně a kromě totálního nasazení jako takového se snaží čtenáři pomocí exkurzů přiblížit i témata, která s nucenými pracemi souvisejí. V první řadě je to komentář k odchodům Čechů za prací v 19. a počátkem 20. století, který slouží jako odrazový můstek pro kapitolu o nucených pracích a jejich využití v totalitních režimech 20. století, včetně naznačení organizace a určení koncentračních táborů a života v nich.

Pak už se autor dostává ke stěžejnímu tématu své diplomové práce, a to nucených prací Čechů ve prospěch německé říše. Zde už se soustřeďuje spíše na oblast jižních Čech, konkrétněji Českobudějovicko a Tábořsko, i když v textu uvádí i vzpomínky totálně nasazených z jiných regionů. Na základě pramenů a literatury se pokusil zmapovat nejen život v pracovním nasazení, ale i cestu, která k němu vedla, a tedy i činnost protektorátních pracovních úřadů. K tomu mu posloužila nejen literatura, které je o těchto úřadech spíše poskrovnu, ale i vzpomínky pamětníků a v neposlední řadě i materiály poválečných lidových soudů, které projednávaly případy některých vyšších i nižších úředníků z pracovních úřadů. Po líčení zápasu totálně nasazených s úřednickou mašinerií začíná nejzajímavější a nejobjevnější část diplomové práce, a to popis vlastního totálního nasazení. Autor začíná vyprávění železničními transporty, které převážely zejména studenty středních a vysokých škol a další více či méně nedobrovolné pracovníky. Na základě informací z literatury a rozsáhlého souboru vydaných i nevydaných vzpomínek sestavil diplomant plastický obraz života v „lágru“ se všemi jeho aspekty. Dovídáme se o úrovni ubytování a hygieny v táborech – obojí nebylo příliš valné, jak dokládají jednotlivé vzpomínky totálně nasazených. Co se týče práce samotné, ilustruje autor rozdíly mezi zaměstnáním v malých firmách nebo u sedláků v místě pracovního tábora, kde byly pracovní podmínky mnohem mírnější a snesitelnější, a u velkých firem, kde se nikdo s pracovníky „nepáral“. Další pasáže hovoří například o lékařské péči v táborech, o stravě a ošacení pracovníků, a také o využití volného času a zábavě. Přes nenormální podmínky v pracovních táborech a vojensky organizovaných pracovních jednotkách se mladí lidé dokázali bavit téměř jako doma. Ve volných večerech se pořádaly tancovačky, hudbu obstarávaly menší či větší orchestry, které někdy vystupovaly i na veřejnosti mimo táborové obyvatel. Divadelní představení se také pořádala, mnohdy za účasti tehdy velmi mladých, ale později renomovaných herců (např. Radovan Lukavský a další). Na druhou stranu se však autor nevyhýbá ani fenoménu smrti v pracovním nasazení, ať už se jednalo o smrt zaviněnou pracovním úrazem, nakažlivou nemocí nebo v důsledku leteckého bombardování strategických závodů. Smutným faktem bylo, že zahraniční dělníci byli pohřbíváni v místě, kde zemřeli (často dokonce do masového hrobu), což po válce ztěžovalo pátrání po zemřelém.

Zajímavé informace přináší kapitola o styku s domovem, kde autor líčí nejrůznější kanály, kterými totálně nasazení získávali informace o domově, ale i skutečném průběhu válečných operací. Důležitým aspektem byla korespondence, zvláště ta z říše do protektorátu, která obecně představovala cenný zdroj informací pro české občany. Vítanou zásilkou byla vždy samozřejmě aprovizace z domova, protože táborové stravování rozhodně nevedlo k obezitě totálně nasazených.

Kombinace autorova zájmu o leteckou techniku a aspekt bombardování strategických závodů v Německu vedl k zařazení kapitoly o vlivu letecké války na každodenní realitu totálního nasazení, a to jak strategické bombardování, tak i nálety tzv. hloubkařů, které se začaly objevovat s přibližující se západní frontou. Velmi přínosnou je kapitola pojednávající o vztazích Čechů a jiných národností, se kterými se setkávali jak v táborovém, tak v pracovním prostředí. Své vyprávění autor uzavírá líčením konce války a jejího vlivu na osudy totálně nasazených, zejména jejich účast v závěrečných bojích nebo při Pražském povstání, a také nastínění jejich poválečných osudů a boj za odškodnění utrpěných útrap.

Na celé práci je vidět, že autor prostudoval pravděpodobně veškerou dostupnou literaturu k hlavnímu tématu a velké množství relevantních pramenů, což ještě doplnil rozsáhlým souborem vzpomínek pamětníků, který vzešel z jeho vlastní výzkumné práce. Načerpáné informace dokázal správně utřídit, interpretovat a syntetizovat. Text je logicky vystavěn, je velmi čtivý a přináší množství zajímavých informací. Diplomant se neomezuje jen na prostý popis událostí, ale snaží se nalézt i příčiny a souvislosti popisovaných událostí a

vyslovit na ně svůj vlastní názor, případně polemizovat s některými zažitými tvrzeními. Prokázal tím perfektní zvládnutí historického řemesla.

Připomínku bych měl ke koncepci některých částí textu. Jeho pojetí je trochu encyklopedické – např. minimedailony osobností v poznámkách by šly určitě razantně zkrátit nebo úplně vypustit, protože neúměrně zatěžují text. V případě použitých pramenů bych také polemizoval s tvrzením, že internetový server Wikipedia je výborný zdroj informací. Je to server bohužel až příliš přístupný veřejnosti ve fázi tvoření náplně hesel a velmi často se v nich objevují faktické chyby a omyly. Internet a jeho použití autorem jako pramene relevantních informací tím však nechci zatratit, protože některé publikace je možné snadněji sehnat touto cestou než přes knihovny.

Bohaté, vpravdě multimediální přílohy velmi dobře doplňují obraz totálního nasazení české mládeže. Na tomto místě musím ocenit, že se Tomáš Kadlec v podstatě vyhnul problémům s kvalitou tisku příloh tím, že k diplomové práci přiložil CD s přílohami i samotným textem diplomové práce. Kromě toho jej jistě k tomuto řešení přiměl i fakt, že jednou z prezentovaných příloh jsou i dobové písňe.

Diplomovou práci Tomáše Kadlece považuji za mimořádně zdařilou, s radostí ji doporučuji k obhajobě a hodnotím jednoznačně **výborně**.

České Budějovice, 1. června 2006

Mgr. Petr Justin, Ph.D., v. r.